

AHMET MİTHAT EFENDİ’NİN KARI KOCA MASALI ADLI ESERİNDE EVLİLİK KURUMU

Nuran BAŞOĞLU*

Özet

Ahmet Mithat Efendi’nin meddah hikâyesi tarzında ve monolog şeklinde kaleme aldığı anlatıda evlilik kurumu ele alınmakta; kadın-erkek ilişkilerinde etkili olan güzellik, çirkinlik, sevgi, kıskançlık, eşitlik ve sadakat gibi kavramlar işlenmektedir. Kendini yazar olarak anlatıya dâhil eden Ahmet Mithat, masal anlatma vaadi ile başladığı anlatıyı üstkurmaca bir yöntemle sürdürür. Anlatının temel karakterleri olan ve karşımıza ancak anlatının sonuna yaklaşırken çıkan Mahcemal Hanım ile Cemal Bey, anlatının karı koca tipleridir ve özellikleri çirkin ama mutlu bir çift olmalarından ibarettir. Ahmet Mithat’ın 1875’te yayınlanan ilk eserlerinden olan Karı Koca Masalı; yazarın evlilik kurumuna verdiği önemi, kadın-erkek ilişkilerinde eşitlik anlayışını, Tanzimat döneminde erkeklerin ve toplumun kadına bakışını yansıtmaya bakımdan önemli bir eser; yazar, anlatıcı, okuyucu ve metin arasında eğlenceli bir ilişki kurmayı başarması noktasında da incelemeye değer bir anlatıdır.

Anahtar Sözcükler: Ahmet Mithat Efendi, evlilik kurumu, Karı Koca Masalı, Tanzimat, kadın-erkek ilişkileri.

THE INSTITUTION OF MARRIAGE IN AHMET MİTHAT EFENDİ’S NOVEL “TALE OF WIFE AND HUSBAND”

Abstract

In Ahmet Mithat Efendi’s narration which was indited as a story teller tale and monolog, the institution of marriage was discussed; concepts such as beauty, ugliness, love, envy, equity and loyalty that affect women-men relationships were handled. Ahmet Mithat who included himself in the narration as a writer, started out promising to tell a tale at the beginning but continued with the meta fiction method. Mrs Mahcemal and Mr Cemal who are the major characters of the narration and who appear towards the end of the narration are an ugly but a happy husband and wife. Ahmet Mithat’s one of the first novels, “Tale of Wife and Husband” which was published in 1875 is an important work in terms of reflecting the writer’s appreciation of the institution of marriage, the sense of equity in women-men relationships, men’s and society’s perspective of women in Reform Era; and it is also worth studying since the writer can relate the narrator, readers and the text in an amusing relation.

Keywords: Ahmet Mithat Efendi, the institution of marriage, Husband and Wife Tale, Reform, women-men relationships.

* Okt.; Bülent Ecevit Üniversitesi, Ereğli Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, nurbanbasoglu@hotmail.com.

Giriş:

Doğu-Batı probleminin yanı sıra evlilik kurumunun ele alındığı, ikili aşkların konu edildiği romanlar vasıtasıyla Tanzimat dönemi edebiyatçısının kadına ve onun problemlerine yaklaşım biçimi hakkında bilgi sahibi olmak, aynı zamanda bu romanlar vasıtasıyla yazarların ve bir anlamda da toplumun zihnindeki ideal kadın tipini ve kadından beklenileni de öğrenme fırsatı elde etmek mümkündür (Moran, 2003). Tanzimat dönemi roman yazarları, evlilik kurumu üzerinde hassasiyetle durur. Ancak, genellikle evlilik hususu tek başına değil, yan temalarla birlikte ele alınır (Karabulut, 2013: 57).

Dönem edebiyatçıları, eserlerini çoğu kez toplumu aydınlatmak amacıyla yazdıklarından ve edebiyata toplumsal bir işlev yüklediklerinden kadın konusunu hem edebî eserlerinde hem de fikrî eserlerinde sıkça işlemişlerdir. Kadının eğitimden faydalanamaması ve bunun doğurduğu olumsuz sonuçlar, örtünme, çokeşlilik, görücü usulü, boşanma vb. konular bu dönem yazarlarının üzerinde durdukları başlıca hususlardır. Kadına ve onun problemlerine hem edebî eserlerinde hem de diğer yazılarında yer veren edebiyatçıların başında Ahmet Mithat gelmektedir (Akdeniz, 2008).

Bu araştırmanın konusu olan *Karı Koca Masalı* adlı eserde Ahmet Mithat, evlilikte; güzellik ve çirkinlik, eşitlik, sadakat, ahlak ve kıskançlık gibi kavramları kadını merkeze alarak işlemiştir. Ahmet Mithat'ın 1875 yılı Ramazanında okuyucularını eğlendirmek maksadıyla kaleme aldığı meddah geleneğinin izlerini taşıyan (Özön, 1985: 198) *Karı Koca Masalı*'nı Okay (1991: 221) "basit bir monolog" şeklinde tanımlarken, Enginün (2006: 195) "tekerleme" olarak değerlendirmiştir. *Karı Koca Masalı*, türünün tayini zor bir "anlatı"dır. Yazarın kendisi bu eseri için -adının da gösterdiği üzere- "masal" terimini kullanır (Durgun, 2008: 22). Ama bu eser bilinen klasik masal da değildir.

Karı Koca Masalı masal türünün özellikleri üzerine bir hasbihal ile başlar. Okuruyla kâh dostane, kâh öğretici bir edayla, kâh meydan okuyarak girdiği bu hasbihal neredeyse Sokratik diyalog diye nitelendireceğimiz bir yöntemle (ama bu yöntem daha büyük ihtimalle meddah anlatısının, yani sözlü anlatının, yazıya geçirilişidir) soru cevap şeklinde ilerler (Parla, 2001: 76-77). Ahmet Mithat'ın bu eserin adına ve yapısına masal niteliği kazandırmasında elbette onun masal türüne olan bakışı etkilidir. Eserde de dile getirdiği üzere yazar; kadın nine hazretleri olarak isimlendirmeyi tercih ettiği koca karıların anlattığı masalları şeker gibi hikâyeler olarak görür; bu anlatılardaki şiirselliğin ve bu durumdan alınan zevkin romanlarda hiçbir zaman bulunmayacağını düşünür. Edebiyatçıların sevenleri bir türlü kavuşturmayarak mutsuz sonla bitirdikleri anlatılara da karşı olan yazar, masal türündeki lezzeti, hayal gücünün yüksekliği yanında güzel kızların tasvirinde ve mutlu sonunda bulmaktadır. Yazar; romanlarda

kendisini vuran, zehirleyen veya sevdiğine kavuşamadığı için verem olan kişilerle karşılaşmak yerine, kendisinin de dinleye dinleye büyüdüğü masallardaki peri kızlarını ve onların getirdiği mesut, tatlı hayalleri tercih eder. Durgun'a (2008: 348) göre *Karı Koca Masalı* adlı kitabında bir hikâyenin veya bir romanın nasıl kurgulanması gerektiğini sorgulayan yazar, okuyucusuyla samimi bir diyaloga girip onu metnin içine dâhil ederek anlattıklarının her birinin "gerçek" değil, "hayal" olduğunu göstermek istemiştir.

Postmodern edebiyat teorisinin, edebî metinleri bu kategoriye sokmak için gerekli gördüğü özelliklerin birçoğu, bu terimlerin kullanılmaya başlanmasından önce de Türk edebiyatında kimi yazarların metinlerinde yer almıştır. Ahmet Mithat Efendi bu yazarlardan biridir ve onun özellikle *Karı Koca Masalı* adlı eseri birçok postmodern özellikler içermektedir. Söz gelişi, yazarın metne dâhil olması, metnin içinde hikâyeyi/hikâyeleri nasıl kurguladığını okuyucusuyla paylaşması (üstkurmaca), okuyucunun metne zaman zaman metnin yazarı veya eleştirmeni olarak katılması, anlatılan hikâyenin "yalan" olduğunun sık sık vurgulanması, başka metinlerden alıntılara yer verilmesi, farklı türlerin özelliklerinin aynı metin içerisinde kullanılması vb. bunlar arasında sayılabilir (Gökçek, 2008: 266).

Karı Koca Masalı üstkurmaca teriminin tanımlanmasından önce, üstkurmaca teknik ve öğelerinin kullanıldığı bir metindir ve modern/postmodern Türk edebiyatında üstkurmaca metinler için zemin hazırlamıştır (Abdullah, 2013).

Ahmet Mithat Efendi'nin masal anlatacağını söyleyip anlatmadığı bir hikâyedir aslında *Karı Koca Masalı* (Dilber ve Çağlayan, 2010: 932). Yazarın anlatısının asıl konusu olduğunu iddia ettiği "karı ve koca masalını" hikâye etmeyi sürekli olarak ertelemesi istitrâdı-anlatıyı kurmada belirleyici rol oynar. Bu anlatım stratejisi, yazarın anlatısını kurgu, içerik, uzam ve zaman olarak devamlı dağıtma, genişletme, çeşitlendirme ve zenginleştirmesine imkân sağlar. Böylece yazar, gerilim odaklı, ileriye ve muayyen bir sona doğru hareket eden ve kapanışı olan, yani belli bir çözüme ulaşan bütünlüklü bir anlatı değil; tam tersine gerilimden yoksun, birbirini mantıklı şekilde takip eden bir olaylar zincirine bağlı olmayan, son odaksız, kapanışa ve çözüme yönelmeyen, parçalı ve dağınık bir anlatı yaratır (Kara, 2012: 106).

Karı Koca Masalı düşüncelerden ve öğütlerden oluşan bir kitap olarak çıkar karşımıza. Bir romanda beklenen, kişilikleri işlenen bireyler yok denecek kadar azdır. Ancak uzun ve kurgusal bir hikâye ile karşılaşırız. Metnin içerisine yerleştirilmiş başka bir metin olduğu için bunu bir olay olarak kabul edebiliriz. Bu olay da üstkurmaca tekniğine dayanır. Metinde masalın ironisi yapılarak sürekli bir geciktirme, oyalama taktiğiyle okur metne bağımlı hâle getirilir (Dilber ve Çağlayan, 2010: 943-948). Yazarın belli bir olay örgüsü etrafında gelişen bir hikâyeden çok, yoğun istitrât kullanımlarıyla uzattıkça uzatarak bir anlatı meydana

getirmesindeki temel amaç; anlatının uzamasına paralel olarak yaratacağı sanatsal deneyimi yani okuyucunun hikâyeyle eğlenmesini ve lezzet almasını olabildiğince etkin kılmak ve uzatmaktır (Kara, 2012).

Ahmet Mithat'ın bu romanında anlatıcının yanında/karşısında muhatabın da sesini duyarız. “Muharrir efendi” diyerek anlatıcıya hitaben konuşan, tartışan, soru soran veya sorulara cevap veren muhatabın sözleri metinde yer alır (Esen, 2012: 101). Tüm anlatı boyunca Ahmet Mithat'ın kurguladığı anlatıcı ile muhatabı, yani metinsel Ahmet Mithat ile farazi okuyucu, metnin içinde karşılıklı konuşarak kişiliklerini ortaya koyarlar. Ahmet Mithat'ın seslenişinden muhatabın genç ve çapkın bir erkek olarak düşünüldüğü ortaya çıkar (Esen, 2014: 48-49). Ahmet Mithat Efendi'nin anlatısında yazar-anlatıcı ile muhayyel okuyucu arasındaki çekişme metin boyunca devam eder. Fakat sonuçta bu metinde anlatıcı-yazarın egemenliği vardır, belirleyici odur ve muhayyel okurun müdahalelerini bertaraf etmekte zorlanmaz (Gökçek, 2008: 271).

Mahcemal ve Cemal'in birbirlerini sevdiğini anlatmayı vaat eden bir karı ve koca masalı, aslında oyunbaz anlatıcının muhatabı/okuyucusu ile oynamak istediği oyundan başka bir şey değildir (Kara, 2012: 119-120). Çizilen tipler kendi içerisinde estetize edilmiş ancak dışarıdan estetik (güzellik) bir özellik taşımayan tiplerdir. İkisi de birbiri için kurgulanmış tasarlanmış karakterlerdir. Ancak karakterlerin vasfı hiçbir şekilde yoktur. Onların vasfı metinde karı ve koca kelimesini dolduracak tiplerdir. Karı ve koca üzerine o kadar çok tarif vardır ki neredeyse hikâyeye, bir “karının” ya da bir “kocanın” nasıl olabileceği üzerine kurgulanmıştır. Yalnız “karının” nasıl olabileceği konusunda çokça bilgi vardır ve bir anlamda huy analizi yapılmış bir eserdir (Dilber ve Çağlayan, 2010: 945).Anlatının temel karakterleri olan Mahcemal Hanım ile Cemal Bey; çirkin ama mutlu bir çifti temsil ederler. Evlilik kurumu ile ilgili görüşlerini dile getiren yazar, isim sembolizasyonuna aykırı davranarak ve aynı zamanda bu durumdan faydalanarak anlattığı masalın kahramanı olan karı ile kocayı çirkin, evliliklerini ise mutlu ve güzel tasvir etmiştir. Çünkü Ahmet Mithat'a göre evlilikte mutluluğun kaynağı yüz güzelliğinde değil; huy güzelliğindedir. Eşlerin birbirine olan sadakati, ahlak anlayışları gerçek sevgiyi yakalamalarını sağlayan ve evlilik kurumunu sağlamlaştıran değerlerdir.

Güzellik, Çirkinlik, Ahlâk ve Sevgi Kavramları Bakımından Evlilik Kurumu:

Evlilik kurumunun ele alındığı bu anlatıda yazar evlilikte bulunmasını istediği veya istemediği özellikleri sıklıkla güzellik, çirkinlik, ahlak ve sevgi kavramlarıyla ilişkilendirerek açıklamıştır. Yazar evlenilecek kadınının nasıl olması gerektiğini tanımlarken “Kocasının yüreğine girecek kadar güzel olması gerekir.” (Ahmet Mithat, 1999: 36) ifadesini kullanır. Ardından “Çirkin karılarına bayılan adamlar ve çirkin kocalarının üzerlerine titreyen karılar

bilirim.” (Ahmet Mithat, 1999: 52) diyerek sevginin güzellikle ilgisi olmadığını savunur. Güzel kadının sevilip de çirkin kadının seilmeyeceği fikrini eleştiren Ahmet Mithat, güzel kadını tanımlamaya çalışır. Güzel kadın deyince bazı edebiyatçıların aklına “yılan kaş, servi boy, hokka ağız, çekme burun” gibi sıfatların geldiğini, böylelikle güzelliğin sınırlandırıldığını söyler. Yazar, Arap ve Acem edebiyatlarından gelen ve bizim Divan Edebiyatımıza baştan sona hâkim olan bu kalıplaşmış güzellik anlayışına karşıdır. Zaten gerçek hayatta da başta Namık Kemal olmak üzere bütün Tanzimat sanatçıları bu divan şiiri güzelini şiddetli bir şekilde eleştirip onunla alay etmektedir (Özdemir, 2008: 337). Tek bir güzellik anlayışı olmadığını ispata çalışırken bir milyar dünya nüfusu içinde dört milyon güzel kadın olduğunu varsayan yazar, bu kadınların birbirine benzemeyeceği hükmüyle “Dört milyon güzellik varmış.” (Ahmet Mithat, 1999: 55) yargısına varır. Yazar bu noktada; kiminin karayağız, kiminin sarışın ve kiminin uzun boylu, kiminin kısa boyludan hoşlanacağını söyleyerek güzellik kavramının göreceli olduğuna da dikkat çeker. Bu şartlarda ise dünyada “güzel” olmadığını ve aslında gönül kimi severse güzelin o olduğunu izah eder. “...Ahlakın da güzellik konusunda katkısı yüzden fazladır. Bir kızcağız görürsün ki yalnız görünüşte hiç hoşlanmazsın. Bir de kendisiyle on beş gün bir ay arkadaşlık eder bakarsın ki kendisi yürek içine sokmaya değer bir melektir.” (Ahmet Mithat, 1999: 56) diyen yazara göre güzellik, aynı zamanda ahlaklı olmak ile eş değerdedir ve çirkin kadınlar da sevinebilir.

Ahmet Mithat’ın tabiatın ressamı diye nitelendirdiği yaratıcının elinden çirkin bir şey çıkmaz, insanın yüzü kendi orantısı içinde güzeldir ve makyaj gibi unsurlarla yüzün kirletilmemesi gerekir. Bu bakımdan Ahmet Mithat Efendi, ısrarla doğal güzellik anlayışından yana olduğunu şu sözlerle ifade eder: “...Bazı kimseler güya güzelliklerini arttırmak, yani tabiatın kendi yüzünü çizişini beğenmeyip güya düzeltmek için cımbız kullanırlar, bilmem ne yaparlar. Güzel olurlar mı? Vallahi daha çirkin olurlar” (Ahmet Mithat, 1999: 59). “...sürme çekmek, allık sürmek adeta tabiatın bağışladığı güzelliği beğenmeyip de cahilane bir kibir ve hırsıyla yüzünü gözünü pisletmek demektir” (Ahmet Mithat, 1999: 60).

Yazar aynı zamanda güzellik kavramının geçici olduğunu vurgular, güzellik kavramına aldanarak yanlış evlilik yapanların ilerleyen yıllarda pişman olacaklarını “... Sen daha dünyada yokken şimdi muşmula olmuş gördüğün kocakarılar salınarak yürüdükçe âlemi kırar geçirirlerdi derim. Ama diyeceksin ki o vakitler geçmiş ola. Ben de sana derim ki bugün seni büyüleyen bir genç karının şu muşmulalık zamanı da gelecektir. Gelecek yakındır!” (Ahmet Mithat, 1999: 26) ifadeleri ile dile getirir.

Sevginin şiddetinin “özlemek”ten ibaret olduğu fikrinde olan yazar, güzel bir kadına olan sevginin şiddetinin de ona kavuşunca yani özlem ortadan kalkınca azalacağına, sıradan bir

sevgi derecesine ineceğini söyler. Bilge kabul ettiği koca karıların bir sözü olan “Güzele doyum olur, huya doyum olmaz.” (Ahmet Mithat, 1999: 94) ve “...güzelliğe olan sevgi çabuk geçer olunca kıymette güzellik ile çirkinliğin eşit olması lazım gelmez mi?” (Ahmet Mithat, 1999: 96) sözlerine yer vererek önemli olanın huy güzelliği olduğunu vurgular.

Aşkı, sevdiğinden başka hiçbir şeyi görmeme hâli olarak bir hastalık şeklinde tanımlayan Ahmet Mithat, birbirlerini seven insanların aşk çizgisi, ona göre zamanla kırılmalara uğrayacaktır. Gün geçtikçe azalan tutku ve bağlılık duyguları, yerini kıskançlığa, şüpheye ve nefrete bırakacaktır. Dolaylı olarak aşk duygusunun sonunu hüsrana olarak görür ve mantığa dayalı muhabbetin ve anlayışın daha üstün olduğunu sezdirmeye çalışır (Namlı, 2010: 362-363). Ayrıca Ahmet Mithat Efendi kahramanların isimleri ile ilgili “ironi” de yapmıştır. “Mahcemal Hanım adı, ‘ay gibi güzel olan hanım’ anlamına gelse de bu anlatının kahramanı çirkin bir hanımdır” diyerek, okuyucuyu bilgilendiren yazar Mahcemal Hanım’ı; kansız, cansız ve sarı bir çehre, çukur avurtlar ve şakaklar üzerinde yeşil gözlü ve seyrek saçlı çirkin bir kadın olarak tanıttıktan sonra onun bu çirkinliğini zayıflığına bağlar. “Öyle ki Mahcemal Hanım semirtilecek olsa ona bakınca nefretle başını çevirmek şöyle dursun, yüreğine sokacağın gelirdi.” (Ahmet Mithat, 1999: 84) ifadesinden yazarın güzellik kavramını bakımlı, sağlıklı olma ile birlikte biraz da kilolu olmakla ilişkilendirdiği anlaşılır. “Ya dünyada hiç güzel yoktur. Yahut her kadın güzeldir. Şu ikinci söz ise daha doğrudur. Her karı güzeldir. Şu kadar var ki bazı karıların aşırı şişmanlıkları, bazılarının aşırı zayıflıkları güzelliklerini örtmüştür. Yok eğer, Allah korusun, sonradan olma bir kusurları, bir sakatlıkları bulunursa ona diyeceğim yoktur.” (Ahmet Mithat, 1999: 84) ifadelerinden de yazarın, aşırı zayıflık veya aşırı şişmanlığın güzelliği yok ettiği düşüncesinde olduğu anlaşılır. Yazar, Cemal Efendi’yi ise: “Karısı gibi öyle kıpkısa değildi uzundu. İnce, esmer, üzüm gözlü, çatık kaşlı, sarkık dudaklıydı.” (Ahmet Mithat, 1999: 97) ifadeleriyle tanımlar. Adları güzel kendileri çirkin olan bu adam ile kadının yazara göre birbirlerini sevme sebepleri ikisinin de çirkin olması değil; birbirlerini güzel ve sevimli bulmalarındır. Yazar anlatıda sık sık evlilikte karşılıklı sevginin önemini vurgular.

Yazara göre karısı aşırı derecede güzel olan adamın rahatı mutlaka azdır çünkü rakipleri onu hiç rahat bırakmaz. Çirkin kadın olanca sevgisini kocasına verirken güzel kadın bu anlamda her zaman nazlı ve şımarıktır. Asıl lezzeti bu naz ve işvede bulduğunu söyleyenlere yazar “Çok naz âşık usandırır.” atasözü ile cevap verir. Çirkin ve kıskanç erkeğin çirkin kadın tercih edeceği fikrine de karşı olan yazar, çirkin bir kadın sevmenin daha lezzetli olduğu kamısındadır. “... ben dünyada hem güzel, hem alçakgönüllü ve değerbilir hiçbir karı göremedim. Belki varsa da pek az bulunur olduğu için görememişimdir.” (Ahmet Mithat, 1999: 93) sözleri ile güzel bir kadının eşine sevgisinin de pek çok olmasını istisna kabul eder.

Yazar insanların ayna ile tanışmalarından beri güzellik-çirkinlik kavramlarını sorguladıklarını söyler. Kendi bedeninde beğenmediği noktaları, kusurları tespit edenlerin bir müddet bunun üzerine düşündükten sonra çözüm olarak bu organların olması gerektiği gibi olduğuna kendilerini inandırmaya çalıştıklarını ifade ettikten sonra; insanın mutlu olmak için güzel olmaya değil, olgun ve kendiyile barışık olmaya ihtiyaç duyduğunu belirterek anlatısını bitirir. Romanda güzellik, çirkinlik, ahlâk ve sevgi kavramları bütünlük içerisinde işlenmiştir. Yazara göre evlilik kurumunu sağlamlaştıran temel unsur eşlerin birbirine duyduğu sevgidir, bu sevginin ömrünü belirlemede ise kadının güzelliği ve çirkinliği değil ahlâklılı oluşu etkilidir.

Sadakat ve Namus Kavramları Bakımından Evlilik Kurumu:

Fiziksel bekârete hem erkeğin, ama özellikle de kadının riayet ederek aynı zamanda ruhsal bekâretin de korunması gerektiğini düşünen yazar evliliği, iki temiz beden ve ruhun buluşması olarak görmek ister (Namlı, 2010: 325). Ahmet Mithat Efendi; "...Kıskançlık neden gelir? Kariya olan fazlaca bir sevgiden değil mi? Öyleyse bana karı olacak hanım kıskanç olduğumdan dolayı bana darılmaz. Bilakis kendi hakkında pek aldırılmaz olursam o zaman darılır. Zira aldırılmaz olmaklığım sevgimin de azlığından ileri gelir." (Ahmet Mithat: 1999: 90) ifadeleriyle, seven erkeğin kıskanç olacağı inancındadır ve kıskançlığı sadakat ile ilişkilendirir.

Erkeğin bütün varlığıyla bu dünyada kadını kutsamak, sevmek ve korumak gibi bir vazifesi olduğuna inanan Ahmet Mithat Efendi'nin gözünde erkek her zaman için asil, ağırbaşlı ve edepli olmalıdır (Namlı, 2010: 375-388). Yazar için ahlak, namus, sadakat gibi değerler çok önemlidir. "...Bir adamın ırzına göz dikmekle parasına göz dikmek arasında ne fark vardır? Gerçekte bir fark vardır. Şu ki ırza göz dikmek daha iğrençtir. Lakin ben her ikisini pek büyük bir hırsızlık sayarım. Kendi kendimi hırsız görmektense asla hoşlanmam. Sözün kısası elimde tutup kokladığım çiçeğe kimse göz dikmesin de birader ben de hiçbir kimsenin çiçeğine göz dikmem." (Ahmet Mithat: 1999: 65) ifadelerinde açıkça görüldüğü üzere, aynı zamanda bir özeleştirici de yaparak bir başkasının hanımına göz dikenleri iğrenç birer hırsız olarak nitelendirir.

Yazar; ilişkilerde sadakate önem vermekte, "*Efendim ne lüzum göreyim? Neden mecbur olayım? Dünyada karı kılığına kıran mı girdi?*" (Ahmet Mithat: 1999: 64) sözleri ile erkeklerin eşlerini aldatmasını eleştirmektedir. Bir taraftan medeniyet kanunu ile bu durumun meşrulaştırılmasından memnuniyetini dile getirirken diğer taraftan bu yasaya uyulmamasını eleştirir. Bekâr olanların çapkınlık yapmasını da hoş karşılamayan yazar çapkınlığı edepsizlik olarak nitelendirir. Evli bir kadınla bekâr bir adam arasındaki ilişkide ilgi ve sevgiden söz edilemeyeceğini, bu edepsizliğin haklı olamayacağını söyler. Bu durumu da; bir aşığın sevdiği için kıskanç olacağını belirttiğinden sonra; bir kadının evli olduğunu bilerek yani onu kocasından kıskanmandan ona ilgi gösterdiğini söyleyen kişiyi "gevşek, korkak, alçak, insaniyetsiz,

sevgisinde yalancı bir herif’ (Ahmet Mithat: 1999: 66) şeklinde kullandığı olumsuz ve aşağılayıcı sıfatlarla tanımlayarak bu konudaki tepkisini açıkça belli eder. Evli bir kadının güzelliğinin sadece erkeğinin tasarrufuna bağlı olabileceğini, kadına yapılan bir tacizin, onun kocasının haklarına tecavüz olduğunu ileri sürer. Evlilik kurumu bu bakımdan kadına yapılabilecek her türlü tacizin önündeki en büyük caydırıcı olarak gösterilir (Namlı, 2010: 389). Ahmet Mithat’a göre kadın olsun erkek olsun, evli bir insanın, eşinden başkasına aşırı ilgisi ihanettir (Okay, 1991: 216).

Bir erkeğin güzel ahlak sahibi olması, yazara göre her bakımdan onun tam ve mükemmel olması olarak anlaşılmalıdır. Buna bağlı olarak çapkınlık yapan bir insanın, ahlaken muhakkak başka zaaflarının olduğunu da düşünür. Bu bakımdan romanda anlatıcı her bakımdan bir mükemmellik arar. Böyle güzel ahlaka sahip bir insanın herhangi bir rezilliği ne kendi şahsında ne de toplumun bünyesinde görmeye tahammülü olamaz. Verdiği örneklerle okuyucusunu çapkınlıktan uzak durmaya çağırın ve çapkınlığın doğru bir davranış olmadığına ikna etmeye çalışan yazar, çözüm olarak da okuyucusuna çapkınlıkta sarf edeceği parayı biriktirip gönlünün hoşlandığı kadınla evlenmesini ve namusuyla yaşamasını salık verir. Ahmet Mithat Efendi ayrıca Tanzimat romanlarında sıkça işlenen bir konu olan, mesire yerlerinde hanımların peşinden koşma durumundan zevk almadığını da bu anlatıda dile getirir. Dolayısı ile romanda, “sadakat” ve “namus” kavramları evliliklerde ve toplum hayatında vazgeçilemeyecek iki değer olarak öne çıkarılmıştır.

Eşitlik ve Kıymet Bilme Kavramları Bakımından Evlilik Kurumu:

Tanzimat romancılarının kadının erkek karşısındaki arka planda kalmışlığını açık ve örtülü biçimde dile getirdiğini görürüz. Onların bu meselelere yaklaşımı, kadına erkek karşısında adil bir yer edindirme ve toplum hayatında varlığını sürdürebilmesine imkân verme şeklinde ortaya çıkar (Namlı, 2010: 320). Kadın ve erkeği insanî bir değerle eşit gören yazar, “...Bir yerde bir erkek ile bir karı bulunsa bunların karşısına biri geçse de ekşi bir çakal eriği yese! İkisinin de ağzı sulanır mı, sulanmaz mı? Elbet sulanır! Mutlaka sulanır! Öyle ise demek olur ki ikisinin de iştahı birmiş...” (Ahmet Mithat: 1999: 35) ve “...Doktor Zeyfus erkeklerle karılar arasında eşitlik aramak yolunda beyin patlatıyor. Eşitlik birbirinden ayrı olan iki şeyde aranır. Bense karı ile erkeği bir vücut saydıktan sonra bir vücut üzerinde nasıl eşitlik arayabilirim? Bunu akıl ve mantık kabul eder mi?” (Ahmet Mithat: 1999: 40) ifadelerine yer vererek eşler arasında cinsiyetten doğan ve yaradılıştan gelen herhangi bir ayrım bulunmadığını ifade eder.

Ahmet Mithat Efendi, kadın ile erkeğin konumlarını geleneksel biçimde sabitleyen ifadelere de karşı çıkar (Esen, 2014: 98). Eskilerden gelen “âşık ve maşuk” kavramlarını da

eleştirir. "...eskilerin âşık olunan (maşuka) saydıkları dişi insan da âşık sayılan erkeğe âşık değil midir? O hâlde kendisi dişil olduğu için olsa olsa "âşık" derler." (Ahmet Mithat: 1999: 48) ifadeleri ile erkeğin âşık olduğu gibi kadının da âşık olabileceğini vurgular; kadına hep sevilen sıfatıyla yaklaşılmasını gerektiğini, onun da seven olabileceğini vurgular.

Ahmet Mithat Efendi'nin eserinde kadına bakış açısı dikkat çekicidir. Yazar kadın haklarına saygılı, kadının kıymetini bilen, ona eş olarak saygı duyan bir yaklaşım içerisinde ve kadının sadece ev işlerini yapan, ihtiyaçları gideren biri olarak görülmesini eleştirmektedir. Yazar ev bark sahibi insanlara kadının ne olduğunu sorduğumuzda şöyle bir tablo ile karşılaşacağımızı ifade eder: "Onlar kadının güzelliğinden bahsetmezler. Derler ki: "Karı insanın yemeğini pişirir." Sen de ki: Hayır! Yemeği Arap Fedayi cariyeniz de pişirir, Bolulu Mehmet Usta bendeniz de. Onlar derler ki: "Karı çamaşır yıkar." Sen de ki: Hayır! Çamaşırı cariyeye de yıkar, hatta çamaşır makinesi de. Onlar derler ki: "Karı, kocanın dikişlerini diker." Sen de ki: Hayır efendim! Dikişi terziler de diker, makine de. Onlar derler ki: "Karı dediğin şey nihayet evinin idaresine bakar." Sen de ki: Hayır efendim! Ev idaresine masraflara bakan kişi veya kâhya da bakar." (Ahmet Mithat: 1999: 38).

Ahmet Mithat Efendi, Tanzimat yıllarında Osmanlı toplumunda etkileri yeni yeni görülmeye başlayan *feminizmden* yana olmamakla beraber, kadına toplumda gereken değerin verilmesini ister (Karabulut, 2013: 50). Ahmet Mithat için evlilik, kıymeti tartışılmaz bir aile birlikteliğidir. Kadın ve erkek arasında sonsuz bir saygı, sadakat ve itimat olmalıdır. O kadını asla ikinci planda görmez ve kadını erkeğinin hizmetinde görmek istediği gibi, erkeği de kadınının hizmetinde görmek ister (Namlı, 2010: 323-324).

Ahmet Mithat Efendi, evlilik kurumu içerisinde kadını tanımlarken onu fiziki güzelliğinden ve sadece ev işleri yapmakla yükümlü bir varlık olmaktan uzaklaştırıp sevgi duygusu sayesinde eşi ile bir bütün kabul etmektedir. Yalnız, evlilikte eşi koruyup kollama görevini erkeğe vermektedir: "...Kabulden önce senden ayrıken ve şimdi de dıştan ayrı görüldüğü halde hakikatte seninle bütünleşmiş. Yani seninle birlikte iki kafalı, dört kollu, dört ayaklı bir vücut meydana getirmiştir. Lakin bu birleşme tarafından korunmak şartıyla birleşme olup bu emri korumada senin, yani erkeğin vazifesi ise âlemde en nazik vazifedendir" (Ahmet Mithat: 1999: 38).

Ahmet Mithat Efendi, Osmanlı toplumunun o dönemdeki bir gerçeği olarak erkekler için çok eşliliği savunmuş, kendisi de iki eşli yaşamıştır. "...keyfim ne isterse onu yapmak benim irademe bağlı. Fakat dinim bana bunu böyle yap diye emretmiyor. Bir karıyla eş olup yalnız onunla birlikteliği de benim insanlığıma havale ediyor. Oh! Ne güzel din! Öyle bir din ki benim insanlığıma emniyet ediyor. Beni insanlıksız sayıp da esaret bağıyla bağlamıyor." ve

“...Allaha şükürler olsun Hristiyan değilim ki bir karının esiri olayım veya karı benim esirim olsun. Ben pek tutucu bir Türk olur da İngilizleri tanımazsam istediğim kadar iyi cariyeler de alabilirim .” (Ahmet Mithat: 1999: 64) sözlerinden yazarın tek eşli bir evliliği esaret bağı olarak gördüğü anlaşılmaktadır.

Ahmet Mithat Efendi'nin bir erkeğin birden fazla kadınla evlenmesi hakkındaki fikri, İslam şeriatının bu husustaki hükmüne bağlıdır. Eski Osmanlı ailesinin yalnız görücü usulüne dayanan kuruluşuna itiraz eden, evlenecek çiftlerin de birbirini tanımamasını asli hukuklardan sayan Ahmet Mithat Efendi, boşanmada da tarafların arzusunun esas olduğu kanaatini izah eder (Okay, 1991: 202-221). Dinim keyfime engel değil diyen Ahmet Mithat Efendi, isterse ve tabii eğer bakabilecekse bir erkeğin birden fazla kadınla evlenebileceğini, karşılıklı usanma durumunda ise iki kişinin de rızasıyla ayrılacaklarını hatta boşandıklarında isterse kadının kendine yeni bir koca bulacağını, erkeğin de yeni bir kadın bulacağına da anlatıda yer verir. Kadın ve erkeğin insan olarak yaradılıştan eşit olduğunu, birbirlerine karşı herhangi bir üstünlüklerinin olmadığını savunan yazar evlilikte bunların birbirlerine karşı vazifelerinin de eşit olduğunu kabul eder.

Sonuç:

Aslında kurmaca olmalarına rağmen bütün anlatı metninde gerçekleştirilen söylemin özünde felsefi bir arka plan vardır (Dilber ve Çağlayan, 2010: 950). Yazarın bir karı koca masalı anlatacağını söyleyerek başladığı anlatı, evlilik kurumuna dair görüşlerini açıklamasıyla son bulmaktadır. Tanzimat romanının sık işlenen konularından biri olan evlilik kurumu, dönemin diğer eserlerinde olduğu gibi bu eserde de tek başına ele alınmamıştır. Kadının ve erkeğin ilişkilerdeki konumu, aldatma ve boşanma kavramları bu kısa ama eğlenceli anlatıda yazarın evlilik kurumunu açıklamada kullandığı yardımcı konular olarak karşımıza çıkmaktadır. Yazar evlilik kurumunda önemli olan ahlak, namus, sadakat, eşitlik gibi değerleri de işlemeyi ihmal etmemiştir.

Ele alınan konular bakımından bu esere dikkatle bakıldığında, Ahmet Mithat Efendi'nin birçok eserinde görülen, toplumda kadının durumuna karşı duyduğu hassasiyet göze çarpıyor. Söz konusu ettiği belki tam bir kadın-erkek eşitliği değil, ama kadınların uğradığı bazı haksızlıkları belirtmesi dönemine göre ilgi çekicidir. *Karı Koca Masalı* 'nda bir yerde erkeklerin kendileri çirkin ve yaşlı olsalar bile hep güzel ve genç kadın peşinde olmaları eleştirilerek kadınların da güzel ve genç erkek isteyebilecekleri hatırlatılıyor (Ahmet Mithat, 1999: 13). Bu eser yazarın da vurguladığı üzere bir “karı ve koca” hikâyesidir. Ahmet Mithat Efendi'nin bu eserde vurguladığı bir başka husus da kadın-erkek ilişkilerinde asıl lezzetin sevmekte değil sevilmede olduğu inancıdır. “Karşıdaki insanı sen ne kadar seversen sev, o seni sevmiyorsa bu

durumdan zevk almak bir yana acı çekmeye başlarsın.” görüşünü savunan yazar, zamanın biricik güzeli sayılan kişileri herkes sevdiğinden sevilme ihtimalinin bu rakipler yüzünden azalacağına inanır. Sevgilinin gözünde en özel, en üstün tutulmak için -rakiplerin daha az olduğu- çirkin bir kadını sevebileceğini söyler. Ayrıca çirkin ve güzel kadını sevgi konusunda karşılaştırırken çirkin kadının gözünden kıskanarak, canını verecek derecede tutkun severken, güzel kadının nazıyla aşığı usandırdığını belirtir.

Yazar bilinçli bir şekilde anlatının sonunu tehir ederek, anlatısının merkezine yerleştirdiği kurgulama, anlatıyı oluşturma, kısacası anlatı sürecini hikâyeleştirme aracılığıyla aynı anda hem metnin öz farkındalığının altını çizer hem de sanat ve edebiyat metinlerinin okur üzerindeki etkisini sorunsallaştırır (Kara, 2012: 122). *Karı Koca Masalı*’nda evlilikte birlik ve beraberliğin önemini vurgulayan yazar; birlikteliği korumayı, kollamayı erkeğin temel ve en hassas görevi sayar. Evlilikte güzelliğin önemsiz olduğunu; kadının kara kaşından, kara gözünden, uzun boyundan mini mini ağzından bahsetmenin gereksizliğini vurgular. Birçok insan tarafından toplumda ve evliliklerde kadının görevi addedilen yemek pişirmek, çamaşır yıkamak, dikiş dikmek gibi konuları ise asıl konunun dışında kabul eder. Ona göre evlilikte asıl konu, birbirini seven iki insanın birleşmesidir. Yazar her işte olduğu gibi evlilikte de aceleci olunmaması gerektiğini savunur. Sohbet, alışma, nikâh kıyma gibi aşamaların aceleye getirilmeden zevk alınarak yapılması gerektiğini belirten yazar, evlilikten önce çiftlerin arkadaşlık etmesini de tavsiye ederek zamanını aşan bir değerlendirmede bulunur.

Kaynaklar

- ABDULAH, S. (2013). *Karı Koca Masalı ve Puslu Kıtalar Atlası: Bir Üstkurmaca İncelemesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AHMET MİTHAT (1999). *Karı Koca Masalı ve Ahmet Mithat Bibliyografyası*. (haz. ve çev. Nüket Esen). İstanbul: Kaf Yayıncılık.
- AKDENİZ, S. (2008). Tanzimat Dönemi Edebiyatçılarının Kadın Problemine Yaklaşım Biçimleri. cws.emu.edu.tr/en/conferences/2nd_int/pdf/safiye%20akdeniz.pdf adresinden 06.05.2014 tarihinde edinilmiştir.
- DİLBER, C. K. ve ÇAĞLAYAN, N. (2010). Ahmet Mithat Efendi’nin Karı Koca Masalı’nda Anlatı Araçlarının Tespiti ve İncelenmesi, *Turkish Studies*, 5(1), 930-953.
- DURGUN, H. H. (2008). *Ahmet Mithat Efendi’nin Edebiyat Teorisi, Tarihi ve Eleştirisine Dair Görüşleri Üzerinde Bir İnceleme*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ENGİNÜN, İ. (2006). *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat’tan Cumhuriyet’e (1839-1923)*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- ESEN, N. (2012). Ahmet Mithat’ın Okuyucusu. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 47, 97-104.

- ESEN, N. (2014). *Hikâye Anlatan Adam: Ahmet Mithat*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- GÖKÇEK, F. (2008). Bir Postmodern Anlatı Örneği Olarak “Fehmi K.’nın Acayip Serüvenleri”nin “Karı Koca Masalı” ile İlişkisi Üzerine, *Hikâyenin Bugünü Bugünün Hikâyesi*; 80 Sonrası Türk Hikâyesi Sempozyumu, İstanbul: Ümraniye Belediyesi Yayınları, s. 266-273. <https://www.yumpu.com/tr/document/view/10487607/80-sonrasi-turk-hikayesi-sempozyumu-19-20-ekim> adresinden 25.07.2014 tarihinde edinilmiştir.
- KARA, H. (2012). Anlatıda Bir “Cevelan”: Karı Koca Masalı’nda İstitrâfî-Anlatı ve İşlevi. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 47, s. 105-126. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/iutded/article/viewFile/1023022346/1023020882> adresinden 06.05.2014 tarihinde edinilmiştir.
- KARABULUT, M. (2013). Tanzimat Dönemi Türk Romanında Kadın Üzerine Tematik Bir İnceleme, *Erdem Dergisi*, S. 64, s. 49-69. http://turkoloji.cu.edu.tr/pdf/mustafa_karabulut_tanzimat_donemi_roman_kadin.pdf adresinden 06.05.2014 tarihinde edinilmiştir.
- MORAN, B. (2003). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- NAMLI, T. (2010). *Tanzimat Devri Türk Romanında Sosyal Tenkit*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- OKAY, O. (1991). *Batı Medeniyeti Karşısında Ahmed Midhat Efendi*. İstanbul: MEB.
- ÖZDEMİR, M. (2008). *II. Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Divan Edebiyatı Tartışmaları*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- ÖZÖN, M. N. (1985). *Türkçede Roman*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- PARLA, J. (2001). *Don Kişot’tan Bugüne Roman*. (3. basım). İstanbul: İletişim Yayınları.